

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Zásada dvojinstančnosti řízení - vývoj a současný význam v kontextu judikatury nejvyšších soudů ČR

V návaznosti na předchozí příspěvek[1], který se týkal stěžejního principu kontradiktornosti řízení a s ním spojenému zákazu tzv. „překvapivých“ rozhodnutí, se bude i tento příspěvek rovněž zabývat jednou ze zásad soudního řízení, a to zásadou dvojinstančnosti řízení. Je jistě namístě uvést, že právě tuto zásadu, vycházející především z procesních ustanoveních o funkční příslušnosti okresních soudů a krajských soudů jako soudů odvolacích, jakož i ustanoveních o jejich postupech a rozhodování, bylo možné poměrně dlouhou dobu považovat za jeden ze základních stavebních kamenů soudního řízení.

K jakému vývoji ve významu této zásady došlo a jaký je její současný význam? Jak ji v minulosti hodnotily nejvyšší soudy a jak ji hodnotí dnes? A je vůbec v současné praxi ještě využitelná? Na tyto otázky se v tomto příspěvku pokusíme odpovědět.

Vývoj a historická využitelnost

Veliký význam měla zásada dvojinstančnosti řízení převážně v 90. letech minulého století. Zákon č. [99/1963](#) Sb. občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“), který před rokem 1989 kladl důraz především na rychlé řešení sporů, byl po „Sametové revoluci“ z pochopitelných důvodů novelizován. Tyto novelizace OSŘ a také jeho výklad kladly důraz (na rozdíl od předešlého stavu) na co nejdůslednější poskytování ochrany práv účastníků, což vedlo právě k velkému posílení významu zásady dvojinstančnosti řízení. Definovat tuto zásadu bylo tedy, v závislosti na proběhnuvších změnách, možné na základě dvou klíčových tezí.

- **Odvolací soud nesmí na základě skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně jeho rozsudek potvrdit, pokud jeho výrok sice shledá věcně správným, ale věc posoudí podle jiné právní normy, než tak učinil soud prvního stupně;**
- **Potvrzující či měnící rozhodnutí odvolacího soudu se nesmí opírat o podstatné skutkové zjištění, které učinil jen odvolací soud.**

Tento stav vcelku pochopitelně vedl k přetěžování soudní soustavy, neboť odvolací soudy poměrně často věcně správná rozhodnutí nalézacích soudů rušily a spory jim vracely k dalšímu řízení. Soudy pak logicky nemohly plnit požadavek na rychlé a efektivní soudní řízení. V důsledku nastalé situace mimo jiné došlo k zahlcení Ústavního soudu České republiky (dále jen „ÚS“) ústavními stížnostmi natolik, že začal důsledně prosazovat již dříve deklarovanou zásadu, že není čtvrtou instancí, a přezkum soudních rozhodnutí omezil na evidentní a závažná porušení ústavnosti. Navzdory tomu, ale ÚS v těchto pro něj „závažných případech“ opakovaně námítky stěžovatelů na porušení dvojinstančnosti řízení vyhověl. Důkazem nám budiž např. **nález sp. zn. I. ÚS 336/99**, kde je uvedeno:

„Změna právního názoru odvolacího soudu je proto důvodem kasačního rozhodnutí odvolacího soudu, kdy se z ústavněprávního hlediska účastníkům řízení otevírá možnost uplatnění

práva vyjádřit se k němu, případně předložit nové důkazy...

...Ústavní soud proto usuzuje, že v případě potvrzujícího rozsudku odvolacího soudu, který byl opřen o jiný důvod, než byl důvod zamítnutí žaloby soudem prvního stupně, se v konkrétním případě jednalo o překvapivé rozhodnutí, které vedlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces zakotveného v ustanovení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny.“

Dlouhodobě neudržitelný stav se razantně proměnil až **novelou OSŘ zákonem č. 59/2005 Sb.** (dále jen

„novela OSŘ“). Ta totiž zásadním způsobem pozměnila klíčový § 219 OSŘ, kde bylo stanoveno: „*Odvolací soud rozhodnutí potvrdí, je-li věcně správné.*“ V novelizovaném § 219 OSŘ (účinném i dnes) je nad to uvedeno: „*Odvolací soud rozhodnutí potvrdí, je-li ve výroku věcně správné.*“

Jak tedy posléze judikoval i ÚS ve svém nálezu **sp. zn. I. ÚS 129/06**:

„Na rozdíl od dosavadní právní úpravy tak dochází (v návaznosti na novelu OSŘ) k oslabení zásady dvojinstančnosti řízení, kdy odvolací soud může potvrdit rozhodnutí soudu prvního stupně, jehož výrok je věcně správný, i když založí své rozhodnutí na zcela jiném právním posouzení věci. Ani tato nová právní úprava však nezabývá odvolací soud dostát zákonem (§ 118a o. s. ř.) mu uložené povinnosti a s takovým právním názorem účastníka řízení seznámit.“

ÚS tak i v tomto nálezu vznesl obecný požadavek, že soudy nesmí založit své rozhodnutí na skutkových zjištěních a právním posouzení, k nimž se strany během řízení nemohly vyjádřit a které znamenají zásadní obrat v řízení tzv. **zákaz překvapivých rozhodnutí obecných soudů**, který reflektuje i v současné judikatuře – **sp. zn. IV. ÚS 1247/20** (viz. náš předchozí příspěvek).

Současný význam a využitelnost

Jak je již výše uvedeno, v návaznosti na provedenou novelu OSŘ došlo k významnému oslabení zásady dvojinstančnosti řízení. Tato novela místo formalistického lpění na právě této zásadě, která neúměrně prodlužovala soudní řízení, označila za svůj základní princip požadavek, aby rozhodovaná věc prošla každou z instancí soudní soustavy zásadně pouze jednou.

Odvolací soudy jsou tedy od účinnosti novely OSŘ v souladu § 213 OSŘ **brány za plnohodnotnou skutkovou instancí v tom smyslu, že nejen ověřují postup soudu prvního stupně, nýbrž, dospějí-li k závěru, že soud prvního stupně postupoval nesprávně, samy by měly zjistit dokazováním skutkový stav tak, aby mohly ve věci s konečnou platností rozhodnout.**

Ze znění § 213 odst. 4 OSŘ pak ale nepochybně vyplývá, že jde-li o zásadní, pro rozhodnutí relevantně významnou skutečnost, ke které nebylo dosud žádné dokazování provedeno, nebo bylo provedeno jen zcela nedostatečně, musí v případě potřeby odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně zrušit a vrátit tomuto soudu k dalšímu řízení. V opačném případě by se nejednalo o doplnění dokazování, ale o nepřípustné nahrazování činnosti soudu prvního stupně.

Postoj judikatury k zásadě dvojinstančnosti řízení po novele OSŘ nejlépe reflektují:

- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky (dále jen „NS“) **sp. zn. 21 Cdo 3820/2009**, kde NS vysvětlil že:

„dvojinstančnost“ není obecnou zásadou občanského soudního řízení a už vůbec ne ústavní zásadou vztahující se k občanskému soudnímu řízení. Odvolací soud proto

nemůže odmítnout provést za odvolacího řízení jakýkoliv důkaz potřebný ke zjištění skutkového stavu věci jen s poukazem na „zásadu dvojinstančnosti občanského soudního řízení“, jestliže mu ustanovení § 213 odst. 2, 3 nebo 4 o. s. ř. ukládá povinnost takový důkaz provést, jestliže taková povinnost vyplývá z postupu podle § 220 odst. 3 o. s. ř. nebo jestliže může zopakovat důkaz nebo doplnit dokazování o dosud neprovedený důkaz, i když mu zákon v tomto směru povinnost při dokazování neukládá. **Právo na spravedlivý proces je podle konstantní judikatury Evropského soudu pro lidská práva (oproti představě dovolatelky) naplněno tehdy, je-li věc posouzena alespoň v jednom stupni orgánem, který naplňuje požadavek nezávislosti a nestrannosti ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ...“**

- Rozsudek NS sp. zn. 33 Cdo 2832/2011, kde NS na tato východiska navázal, když uvedl, že:

„dvojinstančnost tedy není obecnou zásadou občanského soudního řízení, ale jen projevem úsilí minimalizovat možná pochybení v rozhodnutí soudů prvního stupně, které je současně opodstatněné za cenu prodloužení řízení (o dobu odvolacího řízení) a tím spojeného narušení právní jistoty nastolené rozhodnutím soudu prvního stupně a za cenu prodražení řízení (o náklady odvolacího řízení). Z uplatnění dvojinstančnosti v občanském soudním řízení nelze v žádném případě dovozovat, že by znamenala určení jakéhosi "pořadí" při posuzování tvrzení a názorů účastníků soudy, tedy že by se k nim mohl vyslovit odvolací soud jen a teprve tehdy, zaujal-li k nim stanovisko již soud prvního stupně. Odvolací soud tudíž postupoval v souladu s § 220 odst. 1 písm. b/ o. s. ř., v němž se projevuje apelační systém, který v odvolacím řízení dává přednost změně rozhodnutí soudu prvního stupně před jeho zrušením.“

Je rovněž vhodné upozornit, že někteří účastníci řízení se zásady dvojinstančnosti řízení dovolávají s odkazem na „starou“ (před účinností novely OSŘ) judikaturu i dnes. V tomto směru ji soudy samozřejmě odmítají. Takovým případem je i poměrně aktuální usnesení NS sp. zn. 22 Cdo 2079/2019, kde je zejména uvedeno:

„Zásada dvojinstančnosti, jak byla formulována starší judikaturou Ústavního soudu (nález sp. zn. III. ÚS 139/98) a poté i Nejvyššího soudu Rc 30/2000), však byla vývojem legislativy (novela občanského soudního řádu provedené zákonem č. 59/2005 Sb.) i judikatury překonána. Namísto toho je kladen důraz na to, aby rozhodnutí odvolacího soudu nebyla pro účastníky nepředvídatelná a překvapivá (viz např. rozsudek NS sp. zn. 30 Cdo 749/2005, a článek Ištváněk, F., Spáčil, J. „Quo vadis, dvojinstanční zásado“. Právní rozhledy, 2006, č. 20, s. 727).“

Závěrem

Zásadě dvojinstančnosti řízení nelze upřít i v dnešní době jistý vliv a využitelnost. V souladu s judikaturou nejvyšších soudů by ale bylo jistě naivní ji přikládat vyšší význam, než v současné době reálně má. S odkazem na aktuální požadavky soudního řízení můžeme říci, že úkolem současných soudů je dnes především vyhnout se tzv. „překvapivým rozhodnutím“ než formalisticky lpět na zásadě, na jejíž „slávu“ pomalu ale jistě usedla rez.

JUDr. Aleš Linhart, Ph.D.,

advokát, partner

Jan Franěk

TaylorWessing

[TaylorWessing e|n|w|c advokáti v.o.s.](#)

U Prašné brány 1078/1
110 00 Praha 1

Tel.: +420 224 819 216

e-mail: a.linhart@taylorwessing.cz

[1] K dispozici >>> [zde](#).

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nepravomocné povolení stavby a změna územního plánu](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Nejvyšší správní soud vymezuje nové hranice zneužití práva u běžných nákladů na reklamu](#)
- [Limity dohledu nad výkonem znalecké činnosti](#)
- [Stavebníci získávají od roku 2026 silnější pozici v soudních sporech o povolení stavby](#)
- [Novela zákona o spotřebitelském úvěru: zásadní regulatorní přelom, který změní finanční trh i praxi poskytovatelů spotřebitelských úvěrů](#)
- [Regulace cen taxislužby v roce 2026: co se mění a jaké mají obce možnosti?](#)
- [Jaké klíčové změny přináší návrh novely stavebního zákona?](#)
- [Nový zákon o zbraních a střelivu](#)
- [Novela zákona o pyrotechnice: likvidace profesionálů namísto zmírnění negativních vlivů](#)
- [Nový zákon o zbraních - hlavní a vedlejší držitelé a změny v posuzování zdravotní způsobilosti](#)